

*Corresponding Author Email: nipitpon.von@mcu.ac.th

* Received July 3, 2023; Revised December 16, 2024; Accepted December 20, 2024

as developing relationships both within and between communities. The “Heet Sib Song” tradition is valuable for individual development in areas such as emotional well-being, intellect, and emotional intelligence. It also fosters knowledge and skills. At the societal level, it promotes confidence and faith in local culture, strengthens budget management, and instills pride. The values supporting community development include progress in the areas of economy, environment, education, governance, communication and technology, health, and the community itself.

The approach to passing down the “Heet Sib Song” tradition includes clearly defining the practices for each month in line with societal conditions, expanding communication channels to be more diverse and modern, and encouraging children, youth, and the community to actively participate in the preservation of the tradition. This fosters local pride and development in conservation, the transmission of historical and cultural values, which are key to building community strength while continuing to promote livelihoods for community members.

Keywords: Soft Power, Heet Sib Song, Economy

บทนำ

วัฒนธรรมประเพณีทางอีสานมีศักยภาพความพร้อมด้านทุนวัฒนธรรมที่มากมาย ทั้งการแสดงของภาคอีสาน มักเกิดจากกิจวัตรประจำวัน หรือประจำฤดูกาล เช่น แห่นางแมว เจ็งบั้งไฟ เจ็งสวิง ทั้งยังมีอาหารที่รสชาติเป็นที่ถูกใจของคนทุกภาคของไทย รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมต่าง ๆ ของท้องถิ่น และโดยเฉพาะประเพณีงานบุญ “ฮีตสิบสอง” ของทางภูมิภาคอีสาน พื้นฐานเหล่านี้สามารถเป็นต้นทุนการสร้าง Soft Power นำความเป็นไทยสู่โลก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมและวัฒนธรรม ทางเศรษฐกิจยุคใหม่ (พัชรา อุทิศวรรณกุล, 2558)

งานบุญประเพณี “ฮีตสิบสอง” สามารถพัฒนาต่อยอดในทางเศรษฐกิจได้ทั้งยังตอบ โจทย์สังคมไทยในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากสังคมเมืองสู่สังคมชนบทเพราะ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนในประเทศไทยก็สามารถต่อยอดธุรกิจลดปัญหาการช่องว่างระหว่างคนจนกับ คนรวยได้ โดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการขายสินค้าและต่อยอดในธุรกิจท้องถิ่นของตัวเอง ได้ ทั้งยังอยู่ในชุมชนไม่ต้องย้ายเข้าสู่สังคมเมือง กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ในฐานะ หน่วยงานหลักในการพัฒนาต่อยอด และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมไทย ถึงแนวทางในการ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อขับเคลื่อน Soft Power เชื่อมไทยสู่โลก

ทั้งนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริม พัฒนาต่อยอด และเผยแพร่ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทยสู่ระดับนานาชาติ เพื่อผลักดัน “Soft Power” ความเป็นไทย เพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ สร้างรายได้และภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศ โดยมีกลไกสำคัญในการ ขับเคลื่อนงาน คือ การสร้างเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบัน บัณฑิตศึกษา ผ่านการมีส่วนร่วมของภาคทุกส่วน ด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุน สำคัญ คือ งานมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage: ICH) มาประยุกต์ ใช้เพื่อขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และกระทรวง วัฒนธรรม เพื่อผลักดันวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ที่มีศักยภาพ 5 ด้าน หรือ 5 F ได้แก่ อาหาร (Food) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) มวยไทย (Fighting) และเทศกาลประเพณี (Festival) (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

ซึ่งงานบุญประเพณี “ฮิตสิบสอง” ก็เป็นหัวใจหลักที่สามารถส่งเสริมงานบุญให้รู้จักจาก เทศกาลงานบุญประเพณีทั้ง 12 เดือน ของวิถีชีวิตภูมิภาคอีสานสู่เวทีโลกได้

Soft Power ความหมายที่แท้คืออะไร

Soft Power คืออะไร? และ Hard Power คืออะไร?

แนวคิดเรื่อง Soft Power และ Hard Power ถูกพัฒนาขึ้นโดย ศาสตราจารย์ Joseph S. Nye ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์จากสถาบันจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โดย ความหมายของทั้งสองคำนี้ ไว้ว่า

Soft Power คืออะไร?

“Soft Power” คือ การใช้อิทธิพลทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสังคม เพื่อ “เชื้อเชิญ” ให้ ผู้คนสนใจแล้วอยากทำตาม ดังเช่น กระแสเกาหลีฟีเวอร์ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกหลังซีรีส์ภาพยนตร์ เกาหลี รวมถึงเหล่าศิลปิน K-pop โด่งดังไปทั่วโลก พร้อมสอดแทรกวัฒนธรรมวิถีชีวิต ความ เชื่อ ค่านิยม ไปในสื่อเหล่านั้นด้วย

Hard Power คืออะไร?

ในขณะที่ “Hard Power” คือ การใช้อำนาจทางทหาร หรือ เศรษฐกิจ เพื่อ “บังคับ” ให้ผู้คนทำตามสิ่งที่ต้องการ ตัวอย่างได้ชัดเจน คือ สงครามรัสเซียยูเครน ที่รัสเซียใช้กำลังทหาร เพื่อบีบบังคับให้ยูเครนมาอยู่ใต้อาณัติของรัสเซียอีกครั้ง ในขณะที่ทั่วโลกก็พร้อมใจใช้ “การคว่ำ บาดรทางเศรษฐกิจ” ต่อรัสเซีย เพื่อกดดันให้รัสเซียถอนกำลังจากยูเครน

“Hard Power” คือ แม้จะได้ผลแต่ก็เกิดอยู่เพียงชั่วคราวและก่อให้เกิดผลลัพธ์แบบที่จับ ต้องได้เท่านั้น แต่ “Soft Power” หากทำการสื่อสารอย่างต่อเนื่องก็จะให้ผลลัพธ์ที่มั่นคงถาวร มากกว่า แล้วยังเกิดผลลัพธ์ทางอารมณ์และจิตใจต่อกลุ่มเป้าหมาย การขยายอิทธิพลด้าน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต อาหาร สินค้า ซึ่งเป็นจุดเด่นของไทยเรา จึงควรสร้างรากฐาน “Soft Power” ให้แข็งแรง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน (รัชนิ เอื้อไพโรจน์กิจ, 2565)

สรุป Soft Power ในความหมายของบทความนี้ หมายถึง ฮีตสิบสอง เป็นประเพณี พื้นบ้านของชาวอีสานที่จัดขึ้นในแต่ละเดือนตลอดปี โดยมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ศาสนา และความเชื่อของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน รวมถึงช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและส่งเสริมความภูมิใจในท้องถิ่น ประเพณีนี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมช่วยสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาวอีกด้วย

เราเรียนรู้อะไรจากเหตุการณ์ “Soft Power” นี้

เราสามารถสร้างการ “Soft Power” ผ่านงานบุญประเพณี “ฮีตสิบสอง” ที่เป็นสังคม และวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตและการท่องเที่ยวทางภูมิภาคอีสานเพื่อต่อยอดธุรกิจจากวิถีชีวิตท้องถิ่นสู่เวทีโลกได้ ผ่านการขาย “Soft Power” และความร่วมมือของทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น สู่ธุรกิจศิลปสากล คือ แนวทางในการพัฒนาและการสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้ประกอบการในพื้นที่อย่างยั่งยืน ในการลงพื้นที่ยังได้เก็บข้อมูลบริบทสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตในพื้นที่ เพื่อใช้วิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น และนำไปสู่การต่อยอดการตลาดสร้างและพัฒนาต้นแบบตลาดสายสิ่งทอใหม่ รวมถึงการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งผ้าทอมือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นไปในลักษณะของการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความสามารถ ทั้งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวอีสาน (พัชชา อุทิสวรรณกุล, 2561)

สรุป จากเหตุการณ์ทำให้ได้เรียนรู้ว่า Soft Power สามารถสร้างได้ผ่านงานบุญประเพณี ฮีตสิบสอง ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสาน โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าทอมือ ที่มีความเชื่อและพิธีกรรมเป็นเอกลักษณ์ ช่วยต่อยอดสู่ธุรกิจระดับโลก การพัฒนานี้ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายและการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและสร้างคุณค่าใหม่ที่ผสมผสานกับความต้องการของตลาดสากล

ฮีตสิบสอง กับ “Soft Power” สู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านงานบุญประเพณี

ทั้งนี้ สามารถปฏิเสธไม่ได้ว่าเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแปรสำคัญทำให้คนทั่วโลกได้รู้จัก “ฮีตสิบสอง” จนเกิดกระแสบนอินเทอร์เน็ตมากมาย เช่นเดียวกับ ลิซ่า ศิลปิน K-pop สัญชาติไทย ที่โด่งดังในเกาหลีและทั่วโลก ได้ใส่ชุดผ้าไทยพร้อมเพื่อน ๆ เทียววัดที่อยุธยา นั้นทำให้เป็นกระแสฟรีเวอร์ไปทั่ว ทำให้ผ้าไทยต้องเปิดเป็นพรีออเดอร์ โดยชุดที่ลิซ่าใส่นั้นเป็นเสื้อผ้าฝ้ายสีขาวและผ้าถึงมัดหมี่ย้อมครามหมักโคลน จากร้านเรือนชานของคุณแม่นางเอกสาว “เดียร์น่า ฟลีโป” นั่นเอง

ในขณะเดียวกันก็ถ่ายทอดความเป็นชุมชน วิถีชีวิตอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ ถ่ายทอดสู่ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างมีคุณค่าต่อความรู้สึของผู้บริโภค โดยชาวอีสานก็ได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรม และอาจกล่าวได้ว่าพื้นฐานของแหล่งที่มาของ Soft power ในด้านวัฒนธรรมของไทยนั้นอาจมีคุณลักษณะที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นชนบ ประเพณี ศาสนา อาหาร นาฏศิลป์ โบราณสถานและสถาปัตยกรรม จึงเป็นที่น่าสนใจว่า อินเดียมีแนวคิดหรือแนวทางอย่างไรเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการสร้าง Soft power ของตน (รัชนี้ เอื้อไพโรจน์กิจ, 2565)

ปลูกพลัง “Soft Power” กับการขับเคลื่อนวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้วยมิติทางวัฒนธรรม ทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการในมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ยกระดับสถานะของงานวัฒนธรรม สร้างรายได้และคุณค่าทางสังคม สร้าง ภาพลักษณ์และความร่วมมือ ของผู้คนในประชาคมโลกบนพื้นฐานหลากหลายทางวัฒนธรรม

โดยรัฐบาลมีนโยบายผลักดัน Soft Power โดยเฉพาะอุตสาหกรรมวัฒนธรรม สร้างสรรค์ที่มีศักยภาพ 5 F โดยเฉพาะเทศกาลประเพณี (Festival) สู่ระดับโลก เพื่อช่วยสร้าง รายได้และภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน และประเทศ มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผน กลยุทธ์ศาสตร์การพัฒนา Soft Power เพื่อขับเคลื่อนวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างรายได้และคุณค่า ทางสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

ด้วยการจัดทำแผนการขับเคลื่อน Soft Power เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. 2566-2570) ได้แก่ การกำหนดจุดยืนด้าน Soft Power ของประเทศไทย การสังเคราะห์ แบรินด์ประเทศไทย และการกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ บนฐานข้อมูลเชิงสังคมและ เศรษฐกิจที่จำเป็น อาทิ การถอดรหัสอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการค้นหาทุนทาง วัฒนธรรมใหม่ ๆ การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการขับเคลื่อน Soft Power อย่างยั่งยืน การจัดทำนโยบายและมาตรการใหม่ ๆ ที่ยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคศิลปวัฒนธรรมของไทยในระดับสากล การจัดทำและพัฒนาสถิติ ดัชนี ตัวชี้วัด ด้านวัฒนธรรม ทั้งในมิติสังคมและเศรษฐกิจให้มีมาตรฐาน กำกับ ติดตาม และประเมิน ประสิทธิภาพของการนำแผนและนโยบายไปปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อน Soft Power ให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

สรุป การขับเคลื่อนวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถดำเนินการผ่านกระบวนการที่ครอบคลุม ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติจริง คือ

1. การกำหนดจุดยืนและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง งานเทศกาล และผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและดึงดูดความสนใจ โดยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้ากับเรื่องราวที่ทุกคนเข้าถึงได้

2. การวางแผนและการสร้างแบรนด์ท้องถิ่น คือการสะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามความคิดสร้างสรรค์ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการใช้ Soft power ในการสร้างรายได้ เสริมภาพลักษณ์ที่ดีและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศ

3. การบริหารและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือ การสำรวจและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เช่น งานหัตถกรรมพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ศิลปะการแสดง และประเพณีเฉพาะถิ่น เพื่อนำมาต่อยอดในเชิงพาณิชย์ และสร้างมูลค่าเพิ่มในตลาดสากล เช่นการพัฒนาเทศกาลประเพณีในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวทั่วโลก

4. การยกระดับศักยภาพอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยเฉพาะเทศกาลหรือประเพณีที่สามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนและความต้องการของตลาดโลก พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่สร้างรายได้แก่ชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น

5. การกำกับติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อวัดผลกระทบในมิติเศรษฐกิจและสังคม เพื่อปรับปรุงนโยบายและแผนให้สอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาว เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

6. การส่งเสริมความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและนานาชาติ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของวัฒนธรรมไทย พร้อมทั้งนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นในเวทีโลกผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง

การปลูกพลัง Soft power ผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถช่วยสร้างรายได้และคุณค่าทางสังคม แต่ยังสร้างความภูมิใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน

พลัง Soft Power กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก

จากการที่รัฐบาลสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจฐานรากจากวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเศรษฐกิจ คือ ต้องทำวัฒนธรรมให้จับต้องได้ มีการมองหาโอกาสใหม่ ๆ ในการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรม และนวัตกรรมให้เข้ากับเศรษฐกิจดิจิทัล นำคอนเทนต์ทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปวัฒนธรรมรูปแบบดิจิทัล หรือสร้างตลาดกลางทางวัฒนธรรมในรูปแบบออนไลน์มากขึ้น จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมได้รับการพัฒนา และเพิ่มมูลค่าทางการตลาดมากขึ้น

ประเพณีดั้งเดิมของชาวอีสานซึ่งเรียกว่า งานบุญประเพณี 12 เดือน หรือ “ฮีตสิบสอง” คำว่า “ฮีต” มาจาก “จารีต” หมายถึงขนบธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นประเพณีจารีต 12 ข้อนี้ ถูกรื้อฟื้นมาแล้ว โดยมีเงื่อนไขมาจากเวียงจันทน์ เป็นจารีตเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่ละข้อมีพิธีการทางศาสนาทั้งสิ้น คือ

1. บุญเข้ากรรม เป็นพิธีออกจากอาบัติสังฆาติเสสของสงฆ์ ทำในเดือนอ้าย ชาวบ้านจะถวาย จตุปัจจัยและอาหารบิณฑบาตตลอดเวลาที่พระสงฆ์อยู่กรรม
2. บุญคุณลาน ทำในเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวมารวมไว้ที่ลานก่อนฟาด (นวดข้าว) มีการนิมนต์ พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และฟังเทศน์ ถวายอาหารบิณฑบาต ณ บริเวณลาน แล้วประพรม ข้าวหรือสัตว์เลี้ยงด้วยน้ำมันต์ บุญนี้ทำกันในเดือนยี่
3. บุญข้าวจี คือ บุญถวายข้าวเหนียวเผาแด่พระสงฆ์ มักไปทำกันที่วัด บางทีข้าวที่เผา ทาด้วยไข่ทำให้ร่อยยิ่งขึ้น เสร็จแล้วนำไปถวายสงฆ์ กล่าวคำถวายข้าวจีเป็นส่วนหนึ่งของ อาหารที่ถวายพระสงฆ์ บุญนี้ทำกันในเดือน 3 และการทำบุญมาฆบูชาทำในเดือนนี้
4. บุญพระเวส คือ บุญเทศน์มหาชาติ ทำกันในเดือน 4
5. บุญสงน้ำ คือ บุญสงกรานตนั่นเอง มีการสงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ มีการก่อปะทาย (พระเจดีย์ทราย) ด้วย ทำในเดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำของทุกปี
6. บุญบั้งไฟ มูลเหตุที่ทำก็เพื่อบูชาเทพารักษ์เพื่อขอฝน มีพิธีทางศาสนาเข้าไปเกี่ยว คือ มีการบวชนาค นิมนต์พระสงฆ์ต่างบ้านมาสวดมนต์ ถวายทาน ฝ่ายชาวบ้านมีการแห่บั้งไฟ อย่างสนุกสนาน บางทีก็มีการ “แข่งกลอง” (แข่งกลอง) ด้วย บุญนี้ทำกันในเดือน 6 และเดือนนี้ ก็มีการทำบุญวิสาขบูชาด้วย
7. บุญข้าชะ (ชำระ) คือการทำความสะอาดบ้านเรือน ลานหมู่บ้านให้สะอาด โดยปลูก โรงพิธีขึ้นกลางหมู่บ้าน แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ถวายทาน ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ขับไล่เสนียดจัญไร บุญนี้ทำกันในเดือน 7
8. บุญเข้าพรรษา ทำกันเดือน 8 เช่นเดียวกับภาคอื่นทั่วไป
9. บุญข้าวประดับดิน คือ การทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ ทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 วิธีทำโดยย่อคือ จัดอาหารคาวหวานแล้วแบ่งเป็น 4 ส่วนเลี้ยงดูกันส่วนหนึ่ง แจกญาติพี่น้อง ส่วนหนึ่ง อุทิศให้ผู้ตายส่วนหนึ่ง นำไปถวายพระสงฆ์ส่วนหนึ่ง ส่วนที่จะอุทิศให้ผู้ตายนั้น ใช้ใบ กล้ายห่อไปวางไว้ตามดิน หรือแขวนไว้ตามต้นไม้
10. บุญข้าวสาก (สลากภัต) ทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 มีวิธีการเช่นเดียวกับบุญข้าวประดับดิน แต่ส่วนที่นำไปถวายสงฆ์นั้น ถวายโดยวิธีการจับสลาก แล้วอุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว
11. บุญออกพรรษา ทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 วิธีทำเหมือนกับภาคอื่น บุญย่อย ๆ อื่น ๆ ที่มักทำในเดือนนี้ คือ ใต้ประทีป คือเอาธูปเทียนตั้งไว้บนเรือ หรือกาบกล้วย จุดเป็นพุทธบูชา (เหมือนลอยกระทงของภาคอื่น) ปลอยเฮือไฟ (ปลอยเรือไฟ) เหมือนลอยกระทงเช่นกัน ต้นดอกเผิง (ผาสารทเผิง-ปราสาทเผิง) เอาขี้ผึ้งแผ่นเป็นแผ่นติดตามกาบกล้วยซึ่งทำเป็นโครง คล้ายรูปราสาท แล้วแห่ไปถวายพระ ขี้ผึ้งใช้หล่อเป็นเทียน ส่องเฮือ (แข่งเรือ) แข่งในฤดูน้ำมาก เรือที่แข่งมักเป็นเรือวัด

12. บุญกฐิน ทำในเดือน 12 มีวิธีเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ มีกฐินอย่างเดียวยเรียกว่า “จุลกฐิน” หรือ “กฐินด่วน” วิธีทำก็คือ ต้องทำผ้าให้เป็นจีวรให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มตั้งแต่เก็บดอกฝ้าย มาจากต้น จนถึงทำเป็นผืน ถือว่ากฐินเช่นนี้มีอานิสงส์มาก แต่ปัจจุบันไม่ค่อยทำกัน (พระครูสิริ วุฒิมังค์, 2550)

เสน่ห์ของเทศกาล และประเพณีอีสาน

เมื่อพูดถึงภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย สิ่งแรกที่หลายคน ๆ คนนึกถึงก็คืออาหารรสจัดที่เป็นที่ชื่นชอบไปทั่วโลก เช่น ส้มตำ และลาบ แต่จริง ๆ แล้วภาคอีสานอันประกอบไปด้วย 20 จังหวัดนี้ไม่ได้มีดีแค่อาหาร และแหล่งอารยธรรมโบราณ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของคนในภาคอีสานมีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ท้องถิ่น และโดดเด่นจากภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน (Expedia Team, ม.ป.ป.) เช่น

1. ประเพณีมหาสงกรานต์อีสาน “บารมีหลวงพ่อพระใส” จังหวัดหนองคาย

เทศกาลเริ่ม: 12-16 เมษายน ของทุกปี

สำหรับงานประเพณีมหาสงกรานต์อีสานหนองคาย โดยจัดกิจกรรมมีพิธีอัญเชิญหลวงพ่อพระใสจากพระอุโบสถ แห่รอบพระอุโบสถ 3 รอบ ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้สรงน้ำขอพรองค์หลวงพ่อพระใสอย่างใกล้ชิด ก่อนจะอัญเชิญองค์หลวงพ่อพระใสแห่รอบเมืองให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวที่ไม่สามารถมาร่วมพิธีอัญเชิญได้สรงน้ำขอพร นอกจากนี้ยังมีการจัดการแสดงประกอบแสงเสียง ชุด “บารมีหลวงพ่อพระใส” การจัดนิทรรศการมีชีวิตภายใต้โครงการหนองคายเมืองแห่งการท่องเที่ยว (The City of tourism) ขึ้นเป็นครั้งแรก (MGR ONLINE, 2566)

ภาพที่ 1 ประเพณีมหาสงกรานต์อีสาน “บารมีหลวงพ่อพระใส” จังหวัดหนองคาย
ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์

2. งานมหรหรรโปงลาง แพรวากาฬสินธุ์

เทศกาลเริ่ม: ปลายกุมภาพันธ์ - ต้นเดือนมีนาคม ของทุกปี

โปงลาง” เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของภาคอีสาน และเป็นที่นิยมอย่างมากในจังหวัดกาฬสินธุ์ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด งานมหรหรรโปงลางประจำปีจึงถือเป็นงานที่สำคัญมากของชาวกาฬสินธุ์ ในงานจะมีการแสดงวงโปงลาง ประกอบการเต้นรำพื้นบ้าน การแข่งขันประชันวงโปงลางซึ่งเป็นที่สนใจอย่างมากของนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ จึงเป็นงานที่พลาดไม่ได้ สำหรับคอดนตรี โดยเฉพาะผู้ที่ชื่นชอบดนตรีพื้นบ้าน งานนี้มักจัดควบคู่ไปกับการงานกาชาดของจังหวัด นักท่องเที่ยวจึงสามารถจับจ่ายซื้อของฝากท้องถิ่นติดไม้ติดมือกลับบ้านได้ด้วย

ภาพที่ 2 งานมหรหรรโปงลาง แพรวากาฬสินธุ์

ที่มา: FaceBook-วงโปงลางพ่อแล

3. ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง

เทศกาลเริ่ม: เดือนเมษายน

ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง หรือปราสาทพนมรุ้ง สัญลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นปราสาทหินทรายที่ได้รับอิทธิพลแบบขอมโบราณ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 15-18 ตัวปราสาทตั้งอยู่บนปากปล่องภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5) จะมีประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ไฮไลต์ของงานคือการชมแสงอาทิตย์ขึ้นและตกทะเล 15 ช่องประตูของปราสาทพนมรุ้ง เป็นปรากฏการณ์ที่มีเพียงครั้งเดียวในหนึ่งปี และพลาดไม่ได้ที่จะไปเห็นสักครั้ง ในช่วงเทศกาลนี้ของแต่ละปีประชาชนและนักท่องเที่ยวจำนวนมากจึงเดินทางมาเพื่อชมปรากฏการณ์นี้ และนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจำลองในปราสาทหิน รวมทั้งร่วมสนุกกับกิจกรรมรื่นเริงอื่น ๆ มากมาย ตลอดจนการจับจ่ายซื้อสินค้าพื้นเมือง (กริธากร สังขกุล, 2559)

ภาพที่ 3 ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง
ที่มา: expedia

4. บุญบังไฟ

เทศกาลเริ่ม: เดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายน

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานที่มีการปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักในช่วงก่อนการเริ่มทำนาเพื่อบูชาพระยาแถนที่เชื่อว่าเป็นเทพเจ้าที่ดูแลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลโดยจะมีการประดับตกแต่งบั้งไฟ (ซึ่งเป็นดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง ด้านนอกทำจากลำไม้ไผ่) อย่างสวยงาม และแห่ไปทั่วเมืองก่อนที่จะจุดขึ้นฟ้าเพื่อบูชาพระยาแถน จังหวัดยโสธรและร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงที่สุดในการเฉลิมฉลองเทศกาลบุญบั้งไฟ มีการแข่งขันประกวดบั้งไฟ และการจัดกิจกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ที่สนุกและไม่ควรพลาดเลยทีเดียว (สุนันทา กินรีวงศ์, 2554)

ภาพที่ 4 บัญชีไฟฟ้า

ที่มา: FaceBook - ประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้นบ้านกุดหว้า

5. งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน

เทศกาลเริ่ม: เดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายน

งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเป็นหนึ่งในงานประเพณีที่โดดเด่นของชาวอีสาน โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายนของทุกปี งานนี้มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับวันเข้าพรรษา ซึ่งเป็นวันที่พระสงฆ์เริ่มจำพรรษาตลอด 3 เดือนในฤดูฝน และมีความสำคัญของงานประเพณี หรือ งานบุญหลวงถือเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีฮีตสิบสองของชาวอีสาน ซึ่งเป็นการทำบุญใหญ่ประจำปีที่ผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่น งานนี้เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีของชุมชน การสืบทอดวัฒนธรรม และการเสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา (สุนันทา กิรินทร์, 2554) งานบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนไม่เพียงแต่เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิม แต่ยังช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย โดยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้มาสัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่เหมือนใคร

ภาพที่ 5 งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขน

ที่มา: FaceBook – ผีนารัก ผีตาโขนด่านซ้าย

ดังนั้น งานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมอีสานที่สะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา และความสามัคคีของชุมชน เป็นการผสมผสานระหว่างความสนุกสนานและการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างลงตัว สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวอีสาน และช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป.

6. บั้งไฟพญานาค จังหวัดหนองคาย

งานเทศกาลบั้งไฟพญานาคจะมีขึ้นในช่วงวันออกพรรษาของทุกปี ในจังหวัดที่ติดแม่น้ำโขง โดยเฉพาะจังหวัดหนองคาย โดยในช่วงกลางดึกถึงรุ่งเช้าของวันดังกล่าวจะมีดวงไฟ หรือ “บั้งไฟ” ไพล่ขึ้นมาจากกลางแม่น้ำโขงในบริเวณต่าง ๆ เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของผู้ที่พบเห็นชาวบ้าน

เชื่อว่าดวงไฟดังกล่าวเกิดจากพญานาคที่อาศัยอยู่ใต้แม่น้ำโขงพ่นดวงไฟเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนบางคนก็กล่าวว่าดวงไฟเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว บ้างก็ว่าเกิดจากปฏิกิริยาเคมีของดินใต้แม่น้ำ แต่ไม่ว่าจะเกิดจากอะไร “บั้งไฟ” ก็ยังเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่ควรจะได้ไปเห็นสักครั้ง นอกจากนี้นงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแต่ละบริเวณที่มักมีดวงไฟขึ้นจากน้ำโขง ก็ยังเป็นสิ่งที่พลาดไม่ได้ เพราะมักจะมีงานวัด การออกร้านแสดงสินค้าพื้นเมือง และการแสดงพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจทั้งวันทั้งคืน (เทศบาลตำบลโพนพิสัย, 2553)

ภาพที่ 6 พิสุจน์บั้งไฟพญานาค จังหวัดหนองคาย
ที่มา: FaceBook – พิสุจน์บั้งไฟพญานาค

7. แห่เทียนพรรษา

เทศกาลเริ่ม: เดือนพฤษภาคม หรือมิถุนายน จังหวัดอุบลราชธานี

ประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นหนึ่งในกิจกรรมสำคัญที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและความศรัทธาของชาวไทยพุทธ โดยเฉพาะในวันเข้าพรรษา ซึ่งพระสงฆ์จะเริ่มจำพรรษาเป็นเวลา 3 เดือนตามข้อปฏิบัติทางพุทธศาสนา วันเข้าพรรษาซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 จึงถือเป็นโอกาสที่สำคัญในการจัดงานบุญใหญ่เพื่อเฉลิมฉลองและสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา และเอกลักษณ์ของประเพณีแห่เทียนพรรษา การแห่เทียนพรรษาเป็นประเพณีที่พบได้ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่ในภาคอีสาน งานนี้มักจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่และอลังการ โดยเฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งมีชื่อเสียงระดับประเทศในด้านการจัดงานที่เต็มไปด้วยความสร้างสรรค์และงดงาม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2566)

ภาพที่ 7 แห่เทียนพรรษา

ที่มา: FaceBook-งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

ประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นงานบุญที่เต็มไปด้วยความงดงามและความหมาย ช่วยเชื่อมโยงความศรัทธาทางศาสนาเข้ากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ไม่เพียงแสดงถึงเอกลักษณ์ของภาคอีสาน แต่ยังสร้างความภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยทุกคน

พระพุทธศาสนายกย่องบุคคลผู้ที่ได้รับอบรมขัดเกลาตนเองมาดีแล้วว่าเป็นผู้ประเสริฐ เพราะกาย วาจา และใจที่ฝึกฝนอบรมมาดีแล้วย่อมจะแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยความดีงาม การขัดเกลาทางสังคมในพระพุทธศาสนา ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามรวมทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข การอบรมขัดเกลาทางพุทธศาสนามีความจำเป็นและสำคัญต่อบุคคลในฐานะที่ต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีความสุขความเจริญ และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อบุคคลได้มีการขัดเกลาดีแล้ว ย่อมบรรลุประโยชน์อันยิ่งใหญ่ได้อย่างเหมาะสม (สิริศรี สุทธิมน, 2566)

บทวิเคราะห์

ความสำคัญของประเพณี “ฮีตสิบสอง” ในฐานะเครื่องมือส่งเสริม Soft Power ของไทย โดยเน้นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมท้องถิ่นกับเศรษฐกิจยุคใหม่และการพัฒนาชุมชน ประเพณีนี้ไม่เพียงสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวอีสาน แต่ช่วยเสริมสร้างภาคภูมิใจในท้องถิ่นและความสัมพันธ์ของชุมชน รวมถึงสร้างโอกาสในการต่อยอดทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมสินค้าท้องถิ่นและการท่องเที่ยวในประเทศ และระดับนานาชาติ ในการขับเคลื่อน Soft power ผ่านฮีตสิบสองจึงต้องอาศัยการบริหารทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

และการสนับสนุนเชิงนโยบายและการใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับภาพลักษณ์ของไทยในเวทีโลกอย่างยั่งยืน

สรุป

วิถีชีวิตกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยทุกคนร่วมมือกันผลักดัน Soft Power สู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืน เนื่องจากชุมชนไม่ใช้การมุ่งเน้นที่พัฒนาเพื่อจะเอาแต่ความร่ำรวยอย่างเดียว หากแต่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นกระทำไปเพราะมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมความความเป็นสังคมที่ยั่งยืน และสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ผ่าน “กิจกรรมงานบุญประเพณีฮีตสิบสอง” ให้สังคมในชุมชนมีความเข้มแข็ง ตามศักยภาพของตนเอง ให้ประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดีอย่างถ้วนหน้า รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาหาท้องถิ่นในสามารถดำรงสืบไปจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ซึ่งถ้าหากแต่ละชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แล้ว ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมก็จะหมดไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). ข่าวประชาสัมพันธ์. เรียกใช้เมื่อ 16 พฤศจิกายน 2567 จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=6021&filename=inde.
- กริธากร สังขกุล. (2559). ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในฐานะ “ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท). (2566). ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี. เรียกใช้เมื่อ 16 ธันวาคม 2567 จาก <https://thai.tourismthailand.org/Events-and-Festivals>.
- เทศบาลตำบลโพธิ์พิสัย. (2553). ตำนานและมหัศจรรย์ “บั้งไฟพญานาค” เรียกใช้เมื่อ 16 พฤศจิกายน 2567 จาก <https://www.phonphisai.go.th/index/?page=article3679>.
- พระครูสิริวิมวังค์. (2550). ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำบุญทอดกฐินของชาวจังหวัดเลย: กรณีศึกษาอำเภอผาขาว จังหวัดเลย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พัชชา อุทิสวรรณกุล. (2558). รายงานดำเนินโครงการพัฒนาและรวมกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Cluster OTOP) ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.

- รัชนี้ เอื้อไพโรจน์กิจ. (2565). การใช้ Soft Power ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: กรณีศึกษา Indian Council for Cultural Relations (ICCR). ใน รายงานการศึกษาส่วนบุคคล. สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. เรียกใช้เมื่อ 16 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=developissue>
- สิริวิทย์ สุทธิมน. (2566). การขัดเกลาทางสังคมตามแนวคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 8(2), 82-94.
- สุนันทา กิณรีวงศ์. (2554).ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร: กรณีศึกษางานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดชัยภูมิ. ใน ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Expedia Team. (ม.ป.ป.). เสน่ห์ของเทศกาลและประเพณีอีสาน. เรียกใช้เมื่อ 16 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.expedia.co.th/stories/festival/15184/>
- MGR ONLINE. (18 เมษายน 2566). ชาวหนองคายแห่ “พระใส” กลับพระอุโบสถปิดงานสงกรานต์ 66. เรียกใช้เมื่อ 6 มิถุนายน 6 จาก <https://mgronline.com/local/detail/9660000035747>

